

Remonstrantse Gemeente Rotterdam

11 oktober 2020

Voorganger: Dr. Tjaard Barnard

Organist: Jos van der Kooy

Thema: Mijn held: de barmhartige Samaritaan

Welkom door lid van de kerkenraad

Inleidend orgelspel

Openingslied: Liedboek 25: 2 en 10

Votum en Groet

Onze hulp is in de naam van de Heer
Die hemel en aarde gemaakt heeft
Die trouw houdt tot in eeuwigheid
En die niet loslaat het werk van zijn handen.

Genade zij u en vrede
Van God onze Vader
En van Jezus Christus, de Heer.
Amen.

Antwoordlied Tot u, Heer, is ons hart gericht

Inleiding Mijn held en ik: Barmhartige Samaritaan

Vandaag is het Bloemenzondag. Maar gezien de coronatijd, de geringe opkomst voor deze dienst en ook de vraag of we al die bloemen dan veilig kunnen wegbrengen, heeft uw Kerkenraad besloten het anders te doen. Gisteren heeft iedereen die normaliter bloemen zou krijgen een bijzondere kaart ontvangen met een groet van ons allen.

Ook vandaag ga ik nog even verder met de helden reeks. Ik kijk nu naar de Barmhartige Samaritaan uit de bekende gelijkenis. En u weet: een held hoeft niet bestaan te hebben om toch een held te zijn.

Aan de ontbijttafel vertelde ik van de week dat ik het over deze gelijkenis ging hebben. Marieke, mijn vriendin, keek me aan en zei: ik hoop dat je er wat nieuws over gaat zeggen. Dat verhaal kennen we toch wel. Dat gaan we dus maar proberen!

Inleidende Bijbellezing: Wijsheid van Jezus Sirach 28: 8-13

⁸Wees echter grootmoedig tegenover een arme,
laat hem niet op zijn aalmoes wachten.

⁹Houd je aan het gebod een arme te helpen,
laat hem in zijn nood niet met lege handen staan.

Geef geld aan je broer en aan je vriend,
laat het niet onder een steen wegroesten.

¹¹Gebruik je geld overeenkomstig de geboden van de Allerhoogste,
dan geeft het je meer profijt dan goud.

¹²Stapel in je schatkamer aalmoezen op,
ze zullen je uit alle ellende redden.

¹³Ze vechten beter tegen je vijand
dan een machtig schild en een zware lans.

Verootmoediging

Eeuwige God,

Het zijn onzekere tijden, waarin we leven. Met weinigen zijn we samengekomen. Met meer mensen zijn we verbonden die thuis meeluisteren. Het zijn moeilijke tijden, we weten niet waar we goed aan doen. Ons wordt gevraagd verstandig te zijn, maar het is ook zo moeilijk. We voelen alsof we tot iets gedwongen worden, wat niet bij ons past. Hier in uw huis moeten we stil zijn. Kunnen we niet zingen, van wat ons beweegt. Kunnen we niet uw lof zingen, want misschien is dat wel wat ons het meest bindt aan deze plaats.

Hierbuiten kunnen we elkaar niet ontmoeten. We willen elkaar dragen en steunen. Een schouderklop, een omhelzing. Het voelt zo koud.

Wilt u ons blijven dragen, als we eenzaam zijn. Wilt u uw hand op onze schouder leggen, als geen mens dat bij ons kan doen.

Wilt u ons verwarmen met uw aanwezigheid, als het verder zo koel is.

Amen.

Liedboek 281: 1, 2, 6 en 10

Bijbellezing Lucas 10: 25-36

Het zal u misschien verbazen, maar eerlijk gezegd trek ik bijna nooit meer een bijbel uit de kast. De website en de app van het Bijbelgenootschap zijn zo handig, dat ik die meestal pak. Allerlei vertalingen naast elkaar en als ik het eens wat gekker wil maken, zelfs de grondtekst in het Hebreeuws of Grieks. Reuze handig. En zelfs nog allerlei uitlegkundig of anderszins commentaar. Zo kwam ik uit een bijbel voor kinderen de volgende vragen tegen bij de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan die ik zo direct ga lezen. Misschien iets om in gedachten te hebben bij de volgende lezing:

Mag ik je medemens zijn?

Legt het verhaal van Jezus uit waarom de priester en de hulppriester de man niet helpen? Kun jij zelf redenen bedenken waarom ze hem niet helpen?

Waarom helpt de Samaritaan de man wel?

Wat was de vraag van de wetsleraar? En wat is het antwoord van Jezus?

Stel je voor dat een kind uit een andere klas een leuke band heeft. Je gaat eigenlijk nooit met hem of haar om, want je vindt hem of haar een beetje vreemd. Jullie wonen wel bij elkaar in de buurt. Geef je hem of haar een lift? Waarom wel, of waarom niet?

²⁵Er kwam een wetsleraar naar Jezus toe. Hij wilde Jezus iets verkeerd laten zeggen. Hij vroeg: ‘Meester, wat moet ik doen om het eeuwige leven te krijgen?’ ²⁶Jezus zei tegen hem: ‘Wat staat er in de wet? Wat lees je daar?’

²⁷De man antwoordde: ‘Houd van de Heer, je God, met je hele hart, met je hele ziel, met je hele verstand en met al je kracht. En houd evenveel van je medemens als van jezelf.’ ²⁸Toen zei Jezus: ‘Dat is het goede antwoord. Als je dat doet, zul je eeuwig leven.’

²⁹De wetsleraar wilde laten zien dat hij de wet beter kende dan Jezus. Daarom vroeg hij: ‘Wie is mijn medemens dan?’

³⁰Toen vertelde Jezus een verhaal. Hij zei: ‘Een man reisde van Jeruzalem naar Jericho. Maar onderweg werd hij door rovers overvallen. Ze pakten alles van hem af, ook zijn kleren. Ze sloegen hem halfdood, en lieten hem liggen.’

³¹Toevallig kwam er een priester langs. Hij zag de man wel liggen, maar hij liep hem voorbij aan de overkant van de weg. ³²Toen er even later een hulppriester langskwam, gebeurde hetzelfde. Hij zag de man wel liggen, maar hij liep hem voorbij aan de overkant van de weg.

³³Toen kwam er een vreemdeling langs, een Samaritaan. Hij zag de man liggen en kreeg medelijden. ³⁴Daarom ging hij naar hem toe. Hij verzorgde de wonden van de man met olie en wijn. En hij deed er verband om. Toen zette hij de man op zijn eigen ezel en bracht hem naar een herberg. Daar zorgde hij voor hem.

³⁵De volgende dag gaf de Samaritaan geld aan de eigenaar van de herberg en zei: ‘Zorg goed voor de man. Als het je meer geld kost, krijg je dat van me op mijn terugreis.’

³⁶Toen vroeg Jezus: ‘Wat denk je? Wie was de medemens van de man die overvallen werd? De priester, de hulppriester of de Samaritaan?’ ³⁷De wetsleraar antwoordde: ‘De Samaritaan, want die was goed voor de gewonde man.’ Toen zei Jezus: ‘Doe dan voortaan net zoals de Samaritaan.’

Liedboek 320: 1, 2 en 3

Preek

Bijbelverhalen kunnen saai worden, doordat we eigenlijk van tevoren wel weten, wat de boodschap van het verhaal is. Een bepaalde Bijbeltekst, het bijbehorende lied, van tevoren weten we al wat ze te zeggen hebben. Vandaar dat het soms heel onaantrekkelijk is, om een klassiek verhaal hier te bespreken. Dat risico neem ik dus vandaag met de barmhartige Samaritaan. Dat gevaar wordt nog veel groter, wanneer je een boodschap hebt, die eigenlijk puur moralistisch is. Zoals u hier bij elkaar zit en thuis meeluistert via *SoundCloud* weet u best wel, dat het in de Bijbel aangemoedigd wordt om lief te zijn voor je medemensen. We doen het vaak wel, maar soms ook niet. Maar wat helpt het dan, om met hernieuwd moralisme aan de slag te gaan.

Vandaag wil ik eens op een andere manier kijken naar deze bijzondere gelijkenis. Ik zoom in op een paar elementen en daarna laat ik het helemaal aan u over om te kijken wat u ermee wilt. Voor vandaag vier blikrichtingen die uw aandacht vragen:

1. De nuchterheid van de helper
2. Het anti-Joodse van de gelijkenis
3. Wat was er ook alweer mis met die Samaritanen
4. Niet helpen, maar geholpen worden

1. De nuchterheid van de helper

Ik begin met het meest nuchtere perspectief. Sommigen van u zullen weten dat ik lid ben van een Rotary Club. Het is een vriendelijk gezelschap waarbij de meeste leden man zijn en al de leeftijd hebben, waarop zij van Drees kunnen trekken, om het eens klassiek te zeggen. Het is een aardige club, we komen regelmatig bij elkaar. Vriendschap staat voorop. Regelmatig bespreken we de toestand van de wereld. Vaak, zo wordt er gedacht, was het vroeger beter.

Hemelbestormers zijn we niet. En heel veel activiteiten verrichten we niet. We zouden wel, denk ik, een koek en zopie tent willen oprichten voor het goede doel, maar in de winter is het daar te koud voor en in de zomer komt er helaas niemand schaatsen. Vandaar dat de meeste mensen royaal bijdragen aan de goede doelen en verder nog een glaasje witte wijn nemen.

Misschien heb ik hiermee ongewild ook wel een beeld geschetst van de betrokkenheid van de meeste remonstranten bij het fenomeen diaconie. Nu zou het natuurlijk gemakkelijk zijn om daar, met de gelijkenis in gedachten, onaardige dingen over te zeggen. Maar is dat terecht. Is onze heldhaftige Samaritaan ten diepste niet ook zo'n bescheiden redder in de nood, die vooral zijn chequeboek pakt? Toegegeven: hij verricht eerste hulp wanneer hij het slachtoffer op zijn pad aantreft. Maar daarna brengt hij de man naar de herbergier en betaalt die om het goede werk te verrichten. Voor dat laatste is hij niet te beroerd. Hij trekt zijn

portemonnee royaal en als er meer nodig is, dan komt het ook goed. Een ander, onuitgesproken nuchter element van dit verhaal, ligt in het feit dat er geen probleem is dat de herbergier mag verdienen aan zijn goede zorgen.

Waar tegenwoordig mensen een hekel hebben om aan grote, goede doelen te betalen, omdat er geld aan de strijkstok zou blijven hangen, heeft onze held van vanmorgen daar kennelijk geen probleem mee. De herbergier wordt royaal betaald. De Samaritaan kan verder met zijn gewone werk en het slachtoffer wordt geholpen. Vanuit dat perspectief is het dus een verhaal, dat ons iets vertelt over hoe je gewoon, op een nuchtere manier, er kunt zijn voor je medemens, zonder dat je direct een hemelbestormer bent, die op de barricaden staat en de hele wereld zelf wil veranderen.

2. Het anti-Joodse van de gelijkenis

Het tweede element dat ik onder de aandacht wil brengen, is een gevoelig punt. Het gaat om de rol van de priester en de leviet in dit verhaal. En dat is geen beste rol. Zij lopen met een bocht om het slachtoffer heen. Ongetwijfeld hebben zij goede redenen. Zo wordt vaak genoemd dat zij als geheiligde mensen niet in aanraking mogen komen met dode lichamen. Dan kunnen zij hun tempeldienst niet meer verrichten. En zouden ze daar niet naartoe op weg zijn? Een goede lezing laat echter zien, dat dat niet het geval is. Ze lopen namelijk niet naar Jeruzalem, naar de tempel toe, maar ze lijken er eerder vandaan te komen. Ze zijn op weg van Jeruzalem naar Jericho. In het beste geval zit hun dienst erop.

Hoe je het wendt of keert, dit element van het verhaal suggereert toch tenminste een kritische houding richting de geestelijkheid. Als het erop aan komt, heb je er eigenlijk niet zoveel aan. U begrijpt: dit verhaal houdt mij regelmatig bij de les, als ik eens geen zin heb om iemand te helpen of liever even een andere kant op kijk.

Is het verhaal daarmee anti-Joods, zoals zeker tot de Tweede Wereldoorlog gemakkelijk gezegd werd? Misschien wel, al zegt een exegeet op de eerdergenoemde website van het Bijbelgenootschap dat dat toch niet kan. Want Jezus was zelf een Jood. Ongetwijfeld waar, zeg ik daar tegenin, maar wie zegt dat Jezus zelf dit verhaal verteld heeft? Het komt alleen voor in het Lucas Evangelie. En dat is pas in het jaar 80 geschreven. Toen gingen jodendom en christendom allang een andere kant op en was er wederzijds een frisse ergernis die best zou kunnen verklaren, waarom de zwarte Piet in het verhaal neergelegd wordt bij de geestelijkheid van het jodendom. In elk geval is het in het steekspel van woorden, tussen de wetsgeleerde en Jezus, een mooie steek onder water. Die zit!

En laat het voor geestelijken van wat voor religie dan ook een constante aansporing zijn om het niet te gek te maken... Misschien kun je het nog wel wat breder trekken. Hoe vaak hoor je in de samenleving niet de teleurstelling over

christenen die het allemaal wel zo goed weten, maar het niet doen. Op zondag wel op de eerste rij zitten, maar door de week daar niets van te laten zien. Dat is ook de rol van de priester en de leviet.

3. Wat was er ook al weer met die Samaritanen?

Dat er iets mis was, met die Samaritanen, dat blijkt wel uit het verhaal van vandaag. Dat een Samaritaan kon helpen, dat was een gotspe. De Samaritanen zijn de nazaten van een groep joden die tijdens de ballingschap van het Noordrijk Israël in 722 voor Christus thuis zijn gebleven. Zij beschouwen zichzelf als de meest oorspronkelijke joden. Ze hadden hun heiligdom op de berg Gerizim. Deze positie werd bestreden toen de Judeeërs uit het Zuidrijk, die in 586 in ballingschap gegaan waren, weer terugkwamen en hun tempel, de tweede, bouwden in Jeruzalem.

Van een afstandje gezien leken ze sterk op de joden. Ze stonden in de traditie van Mozes en de Thora. De eerste vijf boeken van de Bijbel, waren ook hun Heilige schrift. Maar zoals het gaat in godsdiensten en in alle andere groeperingen: wat het dichtste bij elkaar staat, wordt het hardst veroordeeld in het anders zijn. Vandaar dat de Samaritaan hier zo'n bijzondere rol kan spelen. En dat geldt natuurlijk ook voor de Samaritaanse vrouw die in het Evangelie naar Johannes voorkomt, waar Jezus tot verwondering van deze dame wat breder lijkt te kijken. Misschien moet je voor het huidige begrip van deze tekst wel denken aan de rol die Duitsers kort na de oorlog in Nederland hadden. Of tegenwoordig de manier waarop bijvoorbeeld in sommige kringen tegen Marokkanen wordt aangekeken...

4. Niet helpen, maar geholpen worden

Als wij de gelijkenis lezen, dan ligt het perspectief vaak bij de goede Samaritaan. Hij is niet te beroerd om zijn handen uit de mouwen te steken. In tegenstelling tot de priester en de leviet, van wie je het zou verwachten, is hij de held die doet wat er gedaan moet worden. Dat is natuurlijk waar. En vanuit dat perspectief kun je de gelijkenis lezen als een oproep om mensen te gaan helpen. En laat u zich vooral ook niet tegenhouden om dat te gaan doen. Dat kan tenslotte nooit kwaad. Maar als je de gelijkenis nog eens goed door leest, ligt het perspectief ergens anders.

De wetsgeleerde heeft, zoals we zagen, Jezus een strikvraag willen stellen. Wat moet ik doen om in de hemel te komen. Het antwoord is nuchter: Gods Wet. Dan komt het vast goed. Wat is God wet? God en je naast liefhebben! Tot zover is iedereen het met elkaar eens en is het de wetsgeleerde niet gelukt om Jezus iets te laten zeggen, waar hij op gepakt zou kunnen worden. Maar dan moet de wetsgeleerde verder gaan. Wie is dan eigenlijk mijn naaste? En dan gaat het perspectief opeens schuiven.

Als mensen met wie het gemiddeld gesproken best goed gaat, identificeren wij ons direct met degene die hulp biedt. Wij zien onszelf lopen uit Jeruzalem en naar Jericho en vragen ons af wat we zelf zouden doen. En we hopen dan maar dat we

ooit de kracht vinden om werkelijk te helpen, zoals die Samaritaan. Dus eens niet alleen maar ons soort mensen helpen, maar ook dat soort mensen. En laten we toegeven: bijna allemaal maken we in ons hoofd, dit soort onderscheidingen.

De vraag die Jezus stelt is echter nog veel moeilijker. Wie was de medemens van de man die overvallen werd? Het perspectief verschuift. Niet meer de goede helper staat centraal, maar de hulpeloze man die op de grond ligt. Jezus dwingt ons om vanuit dat perspectief verder te kijken. Niet vanuit de autonome mens die zelf kan beslissen of hij het goede wil doen of niet. Nee, nu gaat het om het slachtoffer dat volstrekt afhankelijk is van de andere mensen. Hier zitten we in een rol, waar we niet graag in zitten. Afhankelijk zijn we. We zien mensen voorbijlopen. Maar wie zou wat doen. Wie is nu werkelijk mijn naaste? En hoe voelt het dan, om geholpen te worden, door iemand door wie je eigenlijk misschien wel liever niet geholpen wordt? Wie moet ik toelaten als de naaste? Van wie ontvang ik hulp?

En dan is het verhaal natuurlijk even verrassend als altijd. Ook vanuit dat perspectief worden alle wissels verlegd. Degene van wie je het het minst zou verwachten, blijkt in actie te komen. Degene op wie je gerekend had, laat het afweten.

Ik hoef u natuurlijk niet te herinneren aan het feit, dat u dit allemaal wel eens meegemaakt zult hebben. Als je zelf een crisis in je leven meemaakt, is dat niet alleen verdrietig, maar ook een moment om je adresboekje eens op te schonen. Mensen stellen je teleur, maar anderen blijken je opeens meer te helpen, dan je ooit had gedacht. Jezus wijst erop dat het moeilijk is om hulp te ontvangen. Om je daarvoor open te stellen. Ook, juist, wanneer het je gemakkelijke wereldbeeld doet kantelen.

5. Slot

Ik kom tot het slot van mijn preek. Graag laat ik het aan u over, welk element van het verhaal voor u vanmiddag nog enige stof tot overdenking kan geven.

De nuchterheid van de helper, die maakt dat het vooral belangrijk is, dat we helpen en dat we dat ook op een voor ons gemakzuchtige manier kunnen doen.

De vraag of wij de bijzondere rol die wij als gelovige mensen in deze samenleving zouden moeten hebben, wel kunnen waarmaken of niet.

U kunt ook nog eens nadenken over het bijzondere fenomeen dat we het soms vooral lastig hebben met mensen die dichtbij ons staan en een klein beetje anders zijn, ten opzichte van echte vreemdelingen, die echt anders zijn, waar we opeens weer veel begrip voor kunnen hebben.

Tenslotte is er die omkering van degene die goed doet naar degene die gedwongen wordt om hulp te ontvangen. Hoe staan we daar zelf in, als we ons eens indenken, dat wij niet altijd *in charge* zullen zijn, maar eens ook afhankelijk zullen zijn van anderen. Wat zegt ons dat?

Graag wens ik u een mooie en inspirerende middag toe om dit alles nog eens te overdenken. Hoe je het wendt of keert, de vraag is op welke manier de heldhaftige Samaritaan ook voor u een held kan zijn.

Amen.

Orgelspel

Gebeden: voorbeden, stil gebed, Onze Vader (mee uitgesproken door gemeente)

Eeuwige God,

Stil willen we worden, maar dan wel stil met elkaar.

De stilte geeft ruimte om ons te concentreren.

Om ons te richten tot u, die ons gemaakt hebt en die met ons blijft.

In die stilte gaan onze gedachten uit naar uw schepping, onze wereld.

Een plek die vaak een hemel kan zijn, maar soms ook een hel.

Een plek van schoonheid, van de natuur, van wat mensen ervan maken.

Maar ook een plek van lelijkheid en verdriet.

We willen u danken voor het leven dat u ons hebt gegeven.

Voor de mensen om ons heen, die ons dragen en die met ons zijn.

Voor hen die ons steunen, als het moeilijk is.

Als we eenzaam zijn of verdrietig.

Als we ons zorgen maken en niet weten hoe we verder moeten.

Als we rouwen om wie ons ontvallen zijn of wie we langzaamaan kwijt raken.

Geef het ons, dat wij mensen elkaar dragen door heel het leven heen.

Dat we elkaar vasthouden als het moeilijk is.

Maar wilt ook u, God, met ons zijn.

Mensenhanden – en ook de onze – schieten soms tekort.

Wil met uw aanwezigheid ons verwarmen.

Wil ons zicht geven op uw werkelijkheid die de onze overstijgt.

Wil ons laten leven in uw licht.

In stilte willen we u bidden. Ieder voor zich.

Er zijn gedachten in ons hoofd. Er klinken namen.

Ontferm u over ons, als we bidden in de stilte.

[...]

Met heel uw kerk van alle plaatsen en tijden verbonden, bidden we u met de woorden van Jezus:

Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd.
Uw Koninkrijk kome,
Uw wil geschiede,
Op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood.
En vergeef ons onze schulden,
zoals ook wij onze schuldenaars vergeven.
En leid ons niet in verzoeking,
maar verlos ons van de boze.
Want van U is het Koninkrijk
en de kracht en de heerlijkheid
in eeuwigheid. Amen.

Mededelingen en collecte

Liedboek 912: 1, 4 en 6

Uitzending en zegen

Bevestigen wij dan ons geloof in een leven van liefde.
Aanvaarden wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap.
Haar taak in deze wereld, met haar noden.
En gaan wij dan van hier naar ons huis en onze levensopdracht,
Onder Gods zegen.

De Heer zegene en Hij behoede u.
De Heer doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig.
De Heer verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.
Amen.

Antwoordlied: Liedboek 978: 4

Laat dan mijn hart U toebehoren
en laat mij door de wereld gaan
met open ogen, open oren
om al uw tekens te verstaan.
Dan is het aardse leven goed,
omdat de hemel mij begroet.

Orgelspel